

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قرآن و فهم حدیث

روش‌های بهره‌گیری از قرآن در تبیین روایات

سید مهدی خدائی

مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی

سرشناسه.....: خدائی، سیدمهدی، ۱۳۶۲ -	
عنوان و نام پدیدآور.....: قرآن و فهم حدیث: روش‌های بهره‌گیری از قرآن در تبیین روایات / سیدمهدی خدائی؛ ارزیابی علمی [داوری] محمدعلی مهدوی‌راد، سیدعلی دلبری، جواد ایروانی.	
مشخصات نشر.....: مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۹۶.	
مشخصات ظاهری.....: ۱۵۲ ص.	
شابک.....: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۴۴-۳۷-۷	
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
یادداشت.....: The Holy Quran and Understanding of Hadith	
یادداشت.....: کتابنامه.	
موضوع.....: حدیث -- نقد و تفسیر	
موضوع.....: Hadith -- Criticism, interpretation, etc	
موضوع.....: حدیث -- تائیل	
موضوع.....: Hadith -- Hermeneutics	
شناسه افزوده.....: مهدوی‌راد، محمدعلی، ۱۳۳۴ -، داور	
شناسه افزوده.....: دلبری، سیدعلی، ۱۳۴۷ -، داور	
شناسه افزوده.....: ایروانی، جواد، ۱۳۵۵ -، داور	
شناسه افزوده.....: دانشگاه علوم اسلامی رضوی	
رده‌بندی کنگره.....: ۳۹۶: ۴۲۰: ۱۰۹۰ BP	
رده‌بندی دیوبی.....: ۲۹۷/۲۶	
شماره کتاب‌شناسی ملی.....: ۵۱۱۹۸۹	

قرآن و فهم حدیث؛ روش‌های بهره‌گیری از قرآن در تبیین روایات

نویسنده: سیدمهدی خدائی

ارزیابی علمی (داوری کتاب): حجج اسلام دکتر محمدعلی مهدوی‌راد (دانشگاه تهران)،

دکتر سیدعلی دلبری (انتشار دانشگاه علوم اسلامی رضوی) و دکتر جواد ایروانی (انتشار دانشگاه علوم اسلامی رضوی)

طراح جلد: حمید نخعی

چاپ اول: اسفند ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

حروفچینی و صفحه‌آرایی: واحد نشر مرکز پژوهش دانشگاه علوم اسلامی رضوی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

مرکز توزیع: مشهد مقدس: حرم مطهر، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

صندوق پستی: ۹۱۷۳۵ - ۱۱۹۳ تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۲۲۳۶۸۱۷

www.razavi.ac.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۷	 سخن ناشر
۹	 مقدمه
۱۳	 فصل اول: مبانی بهره‌گیری از قرآن در تبیین روایات
۱۳	 گفتار اول: امکان بهره‌گیری از قرآن در فهم احادیث
۱۵	 الف. جامعیت قرآن
۲۰	 ب. قرآن معیار شناخت حق از باطل
۲۱	 ج. سیره رسول خدا ﷺ و اهل بیت علیهم السلام
۲۴	 د. سیره دانشمندان مسلمان
۲۵	 گفتار دوم: تحریف‌ناپذیری قرآن
۲۶	 گفتار سوم: فهم‌پذیری و حجیت ظواهر قرآن
۲۷	 فصل دوم: نقش قرآن در نقد حدیث
۲۸	 گفتار اول: مفهوم‌شناسی لغوی و اصطلاحی «نقد حدیث»
۲۹	 گفتار دوم: نقد متن حدیث
۳۰	 گفتار سوم: معیارها و روش‌های نقد متن حدیث
۳۰	 گفتار چهارم: قرآن و نقد متن حدیث

- الف. نمونه‌هایی از مخالفت حدیث با قرآن ۳۲
- ب. نمونه‌هایی از موافقت حدیث با قرآن ۳۳
- فصل سوم: نقش قرآن در آسیب‌زدایی از احادیث ۳۷
- گفتار اول: بهره‌گیری از قرآن در شناسایی و زدودن آسیب‌ها از روایات ۳۹
- الف. همخوانی محتوایی احادیث با قرآن کریم ۴۰
- ب. شباهت شکلی و ظاهری احادیث با قرآن کریم ۴۶
۱. تصریح ۴۶
۲. اقتباس ۴۸
۲. تلمیح ۵۵
- فصل چهارم: روش‌های بهره‌گیری از قرآن در فهم حدیث ۵۷
- گفتار اول: نقش ۶ موانع قرآنی در فهم حدیث ۵۷
- گفتار دوم: قرآن و مفاهیم تاریخی ۶۵
- گفتار سوم: ذکر مصداق برای مصاد حدیث ۷۰
- گفتار چهارم: تنقید مطلق، تخصیص عام و قرینه بر اطلاق ۷۵
- الف. تنقید مطلقات روایی با مقتضات قرآنی ۷۶
- ب. قرینه بر اطلاق الفاظ حدیث ۸۰
- ج. تخصیص عام روایی با مخصص قرآنی ۸۳
- گفتار پنجم: تفصیل مجملات ۸۴
- گفتار ششم: تعلیل مفاد حدیث ۹۸
- گفتار هفتم: درک ارتباط میان تعابیر مختلف حدیث ۱۰۳
- گفتار هشتم: رفع ابهام از احادیث ۱۱۱
- گفتار نهم: شناخت مفاهیم کنایی در احادیث ۱۱۷
- گفتار دهم: توجیه محتوای غریب حدیث ۱۲۴
- گفتار یازدهم: گسترش خانواده حدیث ۱۲۷
- نقش قرآن در گسترش خانواده حدیث ۱۲۸
- گفتار دوازدهم: نقش قرآن در برطرف کردن اختلاف احادیث ۱۳۱
- الف. علل وقوع اختلاف در احادیث ۱۳۳
- ب. روش‌های مواجهه با اخبار مختلف ۱۳۴
- ج. نقش قرآن در ترجیح میان احادیث متعارض ۱۳۵

د. نقش قرآن در سازگاری و جمع میان احادیث متعارض	۱۴۰
کتابنامه	۱۴۷
الف. کتاب‌ها	۱۴۷
ب. مقالات	۱۵۲

مقدمه

از همان آغازین سال های گسترش دعوت اسلامی، حدیث در کنار قرآن جایگاهی ویژه و بی بدیل در مساجد و اجتماعات فکری و عملی مسلمانان یافت. پس از رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیاز به معارف روایی، بیشتر احساس شد، همچنان که حصر، قتل و غیبت پیشوایان معصوم شیعه نیز بر این نیاز افزود. ممنوعیت چندساله تدوین حدیث و آسیب های ناشی از آن که در نقل احادیث رخ داد و نیز گذر زمان و محو قراین کلام و تطویر فرهنگ و زبان و ژرفای دست نیافتنه بسیاری از روایات، بهره مندی ناپسندیده از گنجینه روایات را با مشکلاتی همراه ساخت که حل آن جز در سایه تلاشی عمیق و عالمانه ممکن نبود.

با وجود این، اندیشمندان مسلمان قدم در راه فهم احادیث نهادند و در این باره، از مبانی و روش های مختلفی بهره بردند. تاریخ، ادبیات،

احادیث دیگر معصومان علیهم السلام، علوم عقلی، کتاب‌های لغت و... به کار گرفته شدند تا گره فهم بسیاری از احادیث گشوده شود و ژرفای دیگر احادیث به خوبی درک گردد.

این روش‌ها دست‌مایه پژوهش‌های بعدی قرار گرفت و موجب امان یافتن دانشی به نام «اصول فقه الحدیث» گردید. در این دانش، فهم حدیث، در سیری منطقی بررسی می‌شود و روش‌ها، مبانی و قواعد آن تبیین می‌گردد و در این باره از منابع مختلفی استفاده می‌شود.

یکی از این منابع، قرآن کریم است که حدیث پژوهان به گستردگی از آن بهره می‌گیرند. اینکه کمتر می‌توان شروحاتی از احادیث را یافت که خالی از آیات نورانی قرآن باشند، در پژوهش‌های فقه الحدیثی، تنها به اشاراتی گذرا و کلی در نص‌ها استفاده می‌شود. استفاده از قرآن در فهم حدیث، بسنده شده و در هیچ‌یک از آنها به روتن و چگونگی استفاده از قرآن اشاره نشده است.^۱

این امر انگیزه‌ای برای نگارنده شد تا ضمن مطالعه بخشی از تألیفات شرح الحدیثی، به بررسی نحوه پرتوافکنی قرآن بر احادیث بپردازد و روش‌شناسی فهم حدیث را با تکیه بر قرآن کریم بازسازی کند. در این کتاب علاوه بر بررسی آثار حدیثی گذشتگان، به مطالعه و بررسی احادیث با رویکردی قرآنی پرداخته شده و نمونه‌هایی از نقش‌آفرینی قرآن

۱. برای نمونه نک: مجید معارف، شناخت حدیث، ص ۱۰۱؛ شادی نفیسی، علامه طباطبائی و حدیث، ص ۲۵؛ نصرالله شاملی و علی بنیان، «روش فیض کاشانی در شرح احادیث غیر فقهی بر اساس کتاب الوافی»، علوم حدیث، شماره ۵۲، تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۲۸؛ عبدالهادی فقهی‌زاده و زهرا عمار، «مبانی فقه الحدیثی سید عبدالله شبیر در مصابیح الانوار فی حل مشکلات الاخبار»، علوم حدیث، شماره ۶۲، زمستان ۱۳۹۰، ص ۷۵.

در تبیین روایات به دست آمده است. اثر پیش رو اولین تحقیق در این موضوع شمرده می شود و بی شک خالی از نقص نیست. امید است این تحقیق، نقطه آغاز پژوهش های جدید در این حوزه باشد تا به یاری خدا در آینده ای نزدیک شاهد رویکردی جدید در حدیث پژوهی با محوریت قرآن کریم باشیم.

سید مهدی خدائی